

projecte

II UNIVERSITAT D'ESTIU DE L'HORTA "LA PUNTA"

L'aigua a l'Horta
Estiu 2003

- PRESENTACIÓ
- FONAMENTACIÓ
- OBJECTIUS GENERALS
- OBJECTIUS ESPECÍFICS
- CONTINGUTS
- INFRASTRUCTURA
- RECURSOS
- PROFESSORAT
- PRESSUPOST/ FINANÇAMENT
- PROGRAMACIÓ

- presentació

La primera edició de la Universitat d'estiu de l'horta es va desenvolupar a la pedania de la Punta on fa escassament un any, encara hi vivien vora dues-centes famílies i part dels seues camps encara estaven en producció. L'amenaça de destrucció era gran aleshores i la proposta de realitzar una universitat d'estiu centrada en temàtica de l'horta ens obligava a aplegar-nos a un espai que volíem defensar i protegir. Aquella edició va tindre diverses conseqüències positives, de sensibilització, de difusió, d'aprenentatge...L'espai de la Universitat d'estiu va saber actuar com a amplificador d'una lluita en defensa del territori arribant a gent que potser mai s'havia adonat de l'espai verd, de la dispensa hortícola que envolta i amb què compta la nostra ciutat i les amenaces que cauen sobre ella.

Els bons resultats ens han fet, al grup organitzador, proposar de nou el mateix format, si voleu, formatiu, lúdic, de sensibilització, polític per al proper estiu. La diversitat de zones, cultius, problemàtiques que caracteritzen la comarca de l'horta ens ha dut a reflexionar la temàtica a abordar així com l'espai físic on realitzar enguany la II Universitat d'estiu de l'Horta.

Ens interessa la reflexió sobre l'actual conflicte de l'aigua, però també la lògica del paisatge valencià, els contrastes biogeogràfics que ha dibuixat la disponibilitat irregular d'aigua, la gestió dels recursos hídrics durant els darrers segles i el patrimoni hidràulic i arquitectònic llegat per les cultures que han habitat aquest territori.

De la mateixa manera, els nous plans de desenvolupament i infraestructures, ens avisen de l'amenaça de diverses zones d'horta amb la futura construcció del Tren d'Alta Velocitat. Diverses associacions i col·lectius han encetat una campanya de denúncia "L'Horta Nord no vol l'AVE" i així fídel a l'esperit de l'edició de l'any passat d'anar creant teixit social entre tota aquella gent que defensa el seu territori, l'experiència de lluita d'aquestos col·lectius i les futures campanyes tindran cabuda i un apartat específic.

L'anàlisi de l'aigua a l'horta ens obliga a acostar-nos a dos entorns clarament diferenciants i igualment interessants: l'entorn de la séquia de Montcada i l'entorn de l'Albufera, les diverses terres i conreus, els sistemes de reg de totes elles...

Durant deu segles, la Séquia de Montcada ha anat configurant un agrosistema i una cultura de l'aigua adaptats als canvis socials i ambientals. A hores d'ara, la comuna de Montcada és una institució

representativa de la tradició hidràulica valenciana, que, al seu torn, encara el seu segon mil·lenni amb reptes inèdits. Com altres regadius històrics, la Reial Séquia –dins l'àrea metropolitana de València– coneix fortes densitats de població, una xarxa viària molt espessa i una discussió permanent per l'ús del sòl. És una situació recent en uns espais regats i conreats des de fa almenys vuit o nou centúries. Els repobladors cristians del segle XIII hi trobaren un regadiu consolidat; el 1268, la séquia ja dominava des del riu Guadalaviar fins Puçol, encara que no ho regava tot. A poc a poc, la pressió demogràfica, els avenços tècnics i les decisions de les comunes incrementaren la superfície regada. La societat, en un procés secular, ha construït un complex agrosistema, equilibri crític de natura i cultura. L'equilibri es trencava quan les recurrents riuades del Túria s'emportaven l'assut de capçalera o quan les barrancades del Carraixet –i d'altres rambles menors– assolaven séquies, hisendes i vides. Més enllà de la resignació, sempre calia tornar a començar, refer assuts, reparar trencalls i desenrunar braçals. Però al seu torn, la séquia de Montcada ha protegit l'horta, perquè els 32,8 km del canal principal actuaven també com a col·lector de revingudes. Al mateix temps, els braços i braçals –més de 312 km i 47 km de la xarxa de drenatge artificial– escorrien en poc de temps l'aigua acumulada als camps. De fet, l'horta és un conjunt de plànols inclinats vers la mar i els escorredors. El llaurador s'ha responsabilitzat de l'escura i manteniment dels canals, generació darrera generació, i així ha aconseguit un experimentat equilibri. La séquia també ha conegut, al llarg del mil·lenni, una contínua adaptació institucional, normativa i fins i tot de conreus. El procés històric d'actualització del corpus legal –ordenances– i de l'administració –sequier, síndics, guardes, veedors– ha mirat de maximitzar l'aprofitament de l'aigua, optimitzar la conservació del sistema i resoldre conflictes entre hereters, demarcacions i altres usuaris. Els conreus de la trilogia mediterrània medieval donaren pas a l'horta amb les moreres del set-cents i vuit-cents i a la forta intensificació hortícola dels anys centrals del segle XX. Ara bé, el paisatge de la séquia de Montcada ha canviat significativament des de fa poques dècades. L'actual predomini de l'horta de cítrics mostra el pes de l'agricultura a temps parcial. Els hereters han envellit i pocs dels més joves esdevenen exclusivament llauradors. La proliferació d'infraestructures i edificacions ha fragmentat i ha reduït l'horta. Les amples vies de comunicació terrestre han compartimentat l'espai agrari, tot impossibilitant l'accés tradicional als camps. El ferrocarril, d'alta velocitat per als viatgers, és, per contra, un obstacle insalvable per als regadors. Els polígons industrials creixen sobtadament on mesos abans morien lentament els tarongers. Molts braçals i part del caixer principal de la Reial Séquia han estat coberts, la qual cosa pot repercutir negativament en l'evacuació de les aigües pluvials.

L'Albufera de València i la Devesa d'El Saler (2.800 i 900 ha respectivament) constitueixen el nucli més important, des del punt de vista naturalístic, del Parc Natural de l'Albufera. D'origen al·luvial-quaternari, la Devesa es formà com una fletxa d'arena que va créixer des de la desembocadura del riu Túria cap al sud. La conjunció del transport fluvial, l'onatge i els corrents marins (predominants de nord a sud) originaren una barra arenosa que va anar avançant sensiblement de nord a sud. Aquesta barra o restinga es completà (al voltant del segle XVII) i la mar tancada (en àrab "Al-buhera") es va transformar progressivament en un estany litoral d'aigua dolça. L'Albufera i la seua Devesa van pertànyer des del segle XII a la corona reial. Durant tots els regnats han existit diferents tipus de gestió (tales i reforestacions massives i, d'altra banda, prohibicions d'ús estrictes). Això explica que haja arribat a aquest segle de manera poc alterada, fins que l'any 1911 passaren a formar part de l'Ajuntament de València "para uso y disfrute de todos los valencianos".

Als anys 70 s'inicia un pla urbanitzador típic de l'època, caracteritzat principalment per la gran agressió que produeix al medi natural. Apareix una pressió antròpica molt forta, s'arrasa quasi tot el primer cordó dunar per a substituir-lo per un passeig marítim. Amb l'arena procedent de l'arrasament s'omplen les zones deprimides o mallades i es construeixen urbanitzacions a més de les infraestructures necessàries (40 edificis de més de 8 altures, molts quilòmetres de carreteres, grans àrees asfaltades per a aparcaments, xarxa d'aigües i de sanejament).

- **fonamentació**

Davant la irracionalitat manifesta, la manca de debat i el comportament antidemocràtic dels nostres governants en una qüestió tan decisiva i estratègica com és l'aigua, necessitem **INFORMACIÓ** i **DEBAT**.

L'arribada d'aigües procedents del travassament de l'Ebre han servit com a gran excusa per al govern de la Generalitat Valenciana per desenvolupar una política completament insostenible. Noves transformacions agràries i més urbanitzacions a comarques amb greus dèficits hídrics han estat realitzades amb la promesa d'un trasvassament que cobrirà totes les demandes. El futur que es preveu per al País Valencia és però, molt difícil, ja que les noves demandes han arribat fins un nivell que el trasvassament difícilment arribarà a cobrir. En un marc europeu canviant que planteja la necessitat de que els usuaris cobreixen el cost real de l'aigua pareix clar que el cost del desenvolupament desafortat dels últims anys l'acabaran pagant els usuaris més febles: els llauradors tradicionals i les zones humides.

Actualment al llaurador de l'Horta degut a la pèrdua de sòl agrícola, a la comarca de l'Horta no falta aigua per regar. Els drets consuetudinaris dels regants de la Vega sobre les aigües del Túria garanteixen l'abastiment, i tenint en compte que en el termini de cinquanta anys ha desaparegut un cinquanta per cent de la superfície d'Horta, els fenòmens d'escassetat d'aigua no són els més freqüents. En cas de necessitat es podria tornar al sistema de torns, hui en dia en desús en quasi tota la comarca, o fer ús dels cabals del freàtic mitjançant els pous.

Les necessitats d'aigua a l'horta no són quantitatives sinó qualitatives. No manca aigua, però l'aigua disponible generalment no és de bona qualitat. És imprescindible l'aturada dels abocaments il·legals i incontrolats a les sèquies i la depuració de totes les aigües abans del seu abocament a la xarxa de sèquies. L'agricultura de qualitat, que proporcione aliments sans als ciutadans i ciutadanes de l'Horta i de la ciutat de València no pot fer ús d'un recurs bàsic com és l'aigua en les condicions de degradació en què es troben moltes zones.

El PHN i el PNR ha oblidat els llauradors de l'Horta una vegada més i no es contempla en ells cap infraestructura per millorar la qualitat de les aigües amb què reguen. També ha deixat de banda el fet que la major part dels nuclis de l'horta carèixen d'aigua potable. L'aigua que surt de l'aixeta a la major part dels municipis de l'horta, amb nivells elevats de nitrats, esta desaconsellada de fa dècades per al consúm humà. El PHN no aporta cap solució.

Es cert, però, que a la resta de comarques del País no en sobra l'aigua. El conreu de les grans extensions cítriques que caracteritzen el paisatge Valencià ha comportat l'extracció abusiva dels aqüífers, amb greus conseqüències per les zones humides. És per açò que cal denunciar amb encara més força la política que el govern de la generalitat ha dut a terme els últims anys. S'ha canviat la legislació per permetre la transformació massiva de zones de matorral i secà en regadiu, amb l'ajuda de quantioses subvencions de la conselleria d'agricultura. La creació de nous regadius, realitzada de manera desaforada els últims anys, suposa un autèntic robatori als regants tradicionals. Les noves explotacions, utilitzades per fer aflorar diners negres i principalment en mans de grans empresaris aliens a l'agricultura, provoquen noves demandes als aqüífers ja sobreexplotats i creen una competència desigual entre les noves explotacions de l'interior i els llauradors costaners, que tenen a la terra una font bàsica d'ingresos. Les zones humides, depenents dels afloraments superficials, sols es podran mantenir -com ja passa actualment en alguns casos- amb extraccions artificials dels pous.

En aquest marc, el PHN ha funcionat com la gran excusa. Davant la promesa dels nous cabals procedents de l'Ebre s'ha accelerat el procés d'urbanització i de creació de nous regadius sense que s'hagen alçat les protestes dels regants tradicionals. La possibilitat de que els cabals de l'Ebre resolguen aquesta situació va a ser, però, completament il·lusoria. Les noves explotacions i el desenvolupament urbanístic costaner suposa una demanda real i permanent d'aigua que el trasvasament de l'Ebre, condicionat per la disponibilitat de cabals al riu, sols podrà cobrir en part els anys d'abundància. Si sumem a açò el fet que els usos urbans tindran preferència en la utilització de l'aigua trasvasada, el panorama per a l'agricultura tradicional valenciana es presenta desolador. Els anys de sequera portaran una competència abans mai vista entre regants i entre aquests i usuaris urbans, en el marc d'un mercat de l'aigua progressivament alliberat, al qual els menuts agricultors tenen totes les possibilitats de perdre.

• OBJECTIUS GENERALS

1. Portar a terme, del 14 al 19 de juliol, activitats tant formatives com agrícoles i lúdiques a l'horta de València, en concret als pobles i camps de l'Horta Nord.
2. Sensibilitzar la joventut en el respecte pel seu entorn més pròxim, l'horta que envolta la ciutat.
3. Dotar-nos d'arguments i eines per a defensar els interessos agrícoles, econòmics, socials i culturals del territori on vivim.
4. Acostar les universitats al coneixement tradicional del món rural.

• OBJECTIUS ESPECÍFICS

1. Dur a terme activitats agrícoles de millora ambiental, amb l'element de l'aigua com a eix central.
2. Realitzar tallers i activitats formatives i lúdiques a favor de la preservació de l'horta.
3. Lligar generacions i establir mecanismes de connexió entre la gent gran que viu i treballa a l'Horta i la gent jove que s'acosta a conèixer-la i treballar-la.
4. Incorporar el bagatge cultural del món rural als paradigmes científics més recents.
5. Aportar un espai de reflexió enriquidor a tots els assistents a la Universitat.

- continguts

PROGRAMACIÓ	
1.Pràctiques	
DIMECRES, 16 DE JULIOL Horari: 9 a 14 hores	
Pràctiques simultànies	
	<i>Reg degoteig, reg a manta:</i> Vicent Martí, llaurador. Vicenç Sales, enginyer tècnic agrícola I llaurador.
	<i>Biofumigació:</i> Alboraia Josep Roselló
	<i>Anàlisis química d'aigües:</i> Lola Raigon. Universitat Politècnica de València.
2.Conferències	
DILLUNS 14 DE JULIOL	
9 a 11 hores	<u>Aigua i paisatge a l'Horta.</u> Vicenç Rosselló
11.30 a 14 hores	<u>Marc legal al voltant de l'aigua.</u> Advocat de la Fundación por una nueva cultura del agua

DIMARTS 15 DE JULIOL	
9 a 11 hores	<u>El canvi en el règim de les plutges al País Valencià</u> Millán Millan
11:30 a 14 hores	Taula Rodona : <u>El PHN i l'aigua a l'horta.</u> * 1 representant de la Unió de llauradors. * 1 representant d'AVA * Antonio Estevan (Fundación por una nueva cultura del agua) * Víctor Navarro (Acció Ecologista -Agró). Modera: Manolo Peris.
DIJOUS, 17 DE JULIOL	
9 A 11 hores	<u>Xarxa hidràulica i regadiu historic.</u> Luis Pablo Martínez.
11.30 a 14 hores	<u>Moviments socials, territori i aigua.</u> Manolo Rodriguez
VISITES	
DIVENDRES 18 DE JULIOL	
De 9 del matí fins la tarda Visistes simultànies	Séquia de Montcada. Guia: Marc Ferri, historiador, Vicent Sales i Ignasi Mangué, geògrafs

	<p>L'Albufera.</p> <p>Guia: Joan Miquel Benavent. Oficina Tècnica Devesa-Albufera.</p>
TALLERS	
Dilluns i Dimecres de 17 a 20 hores 3 tallers a elegir	
	<p><u>Memoria, toponímia de l'horta.</u></p> <p><i>Josep Vicent Frechina</i></p>
	<p><u>Cuina tradicional, begudes i gelats</u></p> <p><i>Artur Hernández</i></p> <p><i>Veïnes d'Almàssera.</i></p>
	<p><u>Fotografia de l'aigua.</u></p> <p><i>Kaiko, Guillellem Menxeta.</i></p>
Dimarts i Dijous 17 a 20 hores 3 tallers a elegir	
	<p><u>Guerrilla de la Comunicació</u></p> <p><i>La Fiambrella Obrera</i></p>
	<p><u>Conserves casolanes</u></p> <p><i>Veïnes d'Almàssera</i></p>
	<p><u>Enginys solars i hidràulics</u></p> <p><i>"Centre Mediambineta Júlia"</i></p> <p><i>Jaume Albert</i></p>
REBENTEM TERTÚLIES	
Totes les vesperades de 15:30 a 17 hores	<p>Tertúlies diàries sobre temes diversos:</p> <p>Dilluns 14: Els Deportats de l'Horta,</p>

	<p>amb veïnes de la Punta. Modera: Pilar Molina de la Fundació Salvador Seguí</p> <p>Dimarts 15: Els plaers de l'arròs. Santos Ruiz, gerent de la D.O. Arròs de València</p> <p>Dimecres 16 : Les Dones a l'Agricultura a càrrec de Maite Chafer i Sàlvia.</p> <p>Dijous 17: La Didàctica de l'Horta a càrrec de Sal·lus Herrero i Jaume Martínez Bonafé del Moviment de Renovació Pedagògica del País Valencià</p>
PANELLS INFORMATIUS	
	Plataforma "Per un Barranc Viu"
	Barranc del Carraixet
	Acció Ecologista Agró
ESPECIAL AVE	
Roca Cuiper Dissabte, 19 de juliol.	Xerrada de l'AAVV de Roca Cuiper L'Horta Nord no vol l'Ave
	Dinar
	Trobada de Col·lectius: Infraestructures i territori
	Sopar
	Cloenda de la Universitat
	Festa

LES NITS DE LA UNIVERSITAT D'ESTIU

A l'Andana d'Alboraia

DILLUNS 14 DE JULIOL	EL CANÇONER DE LES COMARQUES DEL SUD
DIMARTS 15 DE JULIOL	PURNA TEATRE PAU BLANCO
DIMECRES 16 DE JULIOL	AUDIO-VISUAL: L'IMPACTE MEDI AMBIENTAL A L'HORTA A CÀRREC DE PACO TORTOSA DE PALETA D'OCRES
DIJOURS 17 DE JULIOL	VIVIENDO DEL CUENTO LES DONES D'AIGUA (llegendes i rondalles)
DIVENDRES 18 DE JULIOL	TALLER DE BALL AMB SACSEJAT FOLK
DISSABTE 19 DE JULIOL	FESTA-CONCERT DRPAS IMPRESNTABLES 33 D'ENVIT

- **professorat i participants**

- **Josep Vicent Frechina**, Professor i membre del Centre d'estudis de l'Horta Nord. Editen la publicació La Roda del Temps, ha realitzat diversos treballs sobre la toponímia de l'horta així com entrevistes i recuperació de la memòria històrica a l'horta de València. Col·labora també en la realització de revistes de música tradicional i popular d'arreu dels Països Catalans.
- **Luis Pablo Martínez Sanmartín**; Historiador i a l'actualitat membre de la Direcció General de Promoció Cultural i Patrimoni Artístic de la Generalitat Valenciana.
- **Lola Raigón**, professora de l'Escola Superior de Tècnics Agrícoles de la Universitat Politècnica de València. Les seues línies d'investigació es centren en temes com la qualitat organolèptica dels aliments ecològics.
- **Vicenç Sales**; Llaurador, geògraf i enginyer tècnic agrícola. Doctorand al Departament de Geografia. Universitat de València. Ha estudiat i investigat en profunditat sobre la històrica institució "Reial Séquia de Montcada".
- **Carles Ibáñez Martí**; Biòleg, membre del SEO/BirdLife Oficina del Delta de l'Ebre. Professor d'Ecologia i Agricultura Ecològica, ha escrit recentment nombrosos articles crítics sobre el trasvassament de l'Ebre.
- **Vicenç Rosselló**, Geògraf, membre de la Secció de Filosofia i Ciències Socials de l'Institut d'Estudis Catalans i catedràtic de la Universitat de València. Ha publicat trenta llibres i més de cent cinquanta articles d'investigació. Destaca la seua tesi doctoral sobre el migjorn de l'illa de Mallorca i el conjunt de treballs sobre el litoral valencià
- **Joan Miquel Benavent i Olmos**, Biòleg i tècnic de l'Oficina Tècnica Devesa-Albufera de l'Ajuntament de València. Ha treballat i escrit nombrosos articles al voltant del Parc Natural de l'Albufera respecte la possibilitat de regeneració dels ecosistemes fets malbé al llarg de la nostra geografia.
- **Centre Mediambiental "Júlia" de Paterna**. El Col·lectiu de Joves del Barri de la Coma porten a terme una Granja d'Agricultura Ecològica on desenvolupar diverses activitats i

poder oferir els joves del barri un espai alternatiu. Elaboren cuines solrars i porten un hort d'agricultura ecològica.

- **Millán Millán**, director executiu de la Fundació "Centre d'Estudis Ambientals de la Mediterrània", una Fundació que es dedica a potenciar la capacitat d'investigació i desenvolupament de tecnologia ambiental als països mediterranis.
- **Víctor Navarro**; president d'Acció Ecologista Agró, una associació ecologista valenciana
- **Antonio Estevan**, Consultor ambiental. Miembro de Ecologistas en Acción i president de la Fundació "Por una nueva cultura del agua".
- **Manolo Rodríguez**, professor de Sociologia per la Universitat de Valencia. Investigador del Departament dintre de les línies de la **SOCIOLOGIA ECOLÒGICA, DESENVOLUPAMENT I MEDI AMBIENT**. Política medioambiental, anàlisi de sostenibilitat o compatibilitat ecològica, resolució de conflictes medioambientals, estudis d'opinió, percepcions i actituds en matèria medioambiental.
- **Vicent Martí**, llaurador d'Alboraia. A l'actualitat és un dels llauradors de la comarca de l'horta que ha mantingut les tècniques d'agricultura tradicional i elabora els seus productes de manera ecològica.
- **Marc Ferri**, Doctorand. Departament d'Història Contemporània. Universitat de València. Les seues línies d'investigació s'han centrat en els Conflictes i les reformes a les hortes valencianes.
- **Maria Josep Picó**, Llicenciada en Ciències de la Comunicació. Periodista de temes mediambientals al diari Levante-EMV i col·laboradora habitual del suplement El Temps Mediambiental.

- **infraestructura**

Per les Conferències , tallers i les activitats lúdiques:

Local de l'antiga escola de la República d'Alboraia.

- 1 aula
- banys
- aigua i llum
- pati

Per realitzar les pràctiques, diversos camps dels voltants de l'escola.

Recursos

- Paper i Bolígrafs
- Carpetes
- Documentació a repartir
- Projector de diapositives
- Projector de vídeo
- Una pantalla
- 2 ordinadors
- Fotocopies
- Tríptics-difusió de l'escola d'estiu
- Equip de só (taula de mesclades, amplificador i altaveus)
- Material pràctiques
- Material tallers